

Márton Gábor: Az endródi tanyavilág

Endrőd életében a tanyavilágnak fontos szerepe volt. Még az 1900-as évek elején is a lakosságnak csaknem a fele tanyán élt. Ezért volt fontos tényező az iskola. A tudás alapjait ott szerezték meg. Közülük sok kiváló ember került ki. Némely tanyai település felért egy kisebb községgel. Csejt, Varjas, Nagylapos, Öregszőlő, Décspáskom, Ugar, Polyákhalom, Hunya...

A tanyák iskolai problémáját csaknem egészében a római katolikus egyház oldotta meg.

Az egy tanerős iskolákban a tanító lelkiismerete, tudása és gyerekszeretete döntő jelentőségű volt. Nem volt könnyű az 1-6. osztályos iskola tanulóit oktatni, nevelni. A másik fontos tényező a szülők hozzáállása volt. Mindent megtettek, hogy a kiváló tanítót hosszabb időre, sokszor évtizedekre magukénak tudják. A község legészakibb, egyben legtávolabbi része Csejt volt. Benyúlt Mezőtúr és Túrkeve alá.

1309-ben területén már 9 lakott, és 1 lakatlan telek volt.

Egy kis temploma is volt, de fedetlen. Valószínű, a tatárjárás emlékét őrizte. Balog Lajos épített belőle házat, és a még felismerhető temetőt nem szántotta, hogy a holtak nyugalma ne háborgassa. A terület ura a SIMAY család volt.

1449-ben Hunyadi János (a nagy törökverő) kormányzó a területet Békés megyéhez csatolta, de egyházi szempontból megmaradtak Egrinek.

1556-ban lakói 14 kapu után fizettek adót. 1570-ben még falunak jelzik. A török időkben teljesen elnéptelenedett. A hódítók kiűzése után telepések érkeztek Észak - Magyarországból.

Mária Terézia idején a telepések már dohány kertészettel is foglalkoztak.

1855-ben lakóinak száma 226 fő volt. Harruckern báró a GYULAI URADALOM részévé tette. A lakosság iskolát kért az URASÁGtól 1730-ban.

Első tanítójuk: Zsámboki István volt, aki a „nótáriusságot” is ellátta.

1741-ben Kelemen Péter lett a „mester”. Ő már 39 tanulóval szakavatottan foglalkozott egy „parasztházban”.

1912-ben két új iskola épült a környéken: Csejten és Varjason. A csejti 1, a varjasi 2 tanerős volt. A házaspárt, Lesniczky Józsefet és feleségét Fugli Margitot áthelyezték Varjasra, Csejtre pedig a férfi testvérét, Lesniczky Istvánt választották meg tanítónak. Ő 1945-ig tanított Csejten.

Az iskola szomszédságában KASZINÓT is építettek, amely a lakosság ügyeit szolgálta. Beindult a LEVENTE foglalkozás, sportversenyeket rendeztek, létrehozták a színjátszó csoportot (főleg népszínművek bemutatására), népdal és zeneesteket rendeztek. Színpadot építettek, színfalakat festettek. Tánciskolát szerveztek, batyusbálokat, farsangi multságokat rendeztek, és hetenként ismertették az endrődi publikációt.

Igen látogatottak voltak a téli EZÜST KALÁSZOS GAZDA TANFOLYAMOK. Ők építették az ország egyetlen tanyai ORSZÁGZÁSZLÓJÁT, melynek avatásán országos és megyei vezetők is tiszteletüket tették. Erre az alkalomra az iskola belső falán tanítójuk irányításával elkészítették a Nagy Magyarország hegy és vízrajzi domborműves térképét. Az avató ünnepségen közel ezer ember vett részt. 300 személyes ünnepi ebéddel és népes bandérium vonulással zárult a feledhetetlen ünnepség...

1938 telét tragikus esemény zárta. A színjátszó csoport próbáján Földvári Terike kezében felrobbant a „benzinlámpa”. Terike, a főszereplő, belehalt az égési sérüléseibe.

Én 1944-ben kora tavasszal képesítőztem, a hadi események miatt Szegeden a MÁV fiúnevelő Intézetben kaptam tanítói állást. Már akkor nyáron Kaposvárra menekítettük az intézetet. Kalandos utazás után értem haza karácsonyra. Januárban a polgári iskolába kaptam meghívást. Ott tanítottam a tanév végéig.

1945 őszén a Csejti iskola nevelő nélkül maradt, ennek katedrájára választottak meg.

Egy tanerő, nyolc osztály, 72 tanítvány. Folytattam Lesniczky tanító munkáját. Megszerveztem az úttörőcsapatot. Újjá szerveztem a színjátszást, történelmi tárgyú előadásokat tartottam a kaszinóban, tanyai futballcsapatot szerveztem, a lakodalmakban vőfény szerepet vállaltam. Öt év után átjártam az iskolát testvér öcsémnek, Mihálynak, én bekerültem Endrődre, majd később a Gyomai Járási Oktatási Osztály vezetésére kaptam megbízást. Erről a posztról másfél év után lemondtam, 1952-ben megházasodtam, és Endrődön lettem tanító, majd tanár, amikor elvégeztem a Szegedi Tanárképző Főiskolát. 1957-ben ismét tanyára, Nagylaposra kerültem, ott kéttantermes iskolában tanítottunk feleségemmel 23 éven át. Kezdetben két tanulócsoportos megosztásban, később négy csoportra szaporodtunk.

Úttörőcsapatunk igen erős volt. Országjáráson, táborozáson vettünk részt. Minden évben az ország más és más táján voltunk. Ezt az tette lehetővé, hogy a körülöttünk lévő tanyai iskolák megszűntek és sok gyerek átiratkozott hozzánk. A tanulók száma száz fölé emelkedett. Az iskola kapott két új tantermet, szertárt.

Gyuricza Irma, Hunya Elekné, Janovszki Györgyné, Czibulka György, Janovszki György, Rojik Mihály. Színvonalas tornavizsgával zártuk a tanéveket. Nyaranta a férfi tanerők a szövetkezetben betakarításkor brigádban dolgoztak (Gácsi László, Rojik Mihály, Fülöp Imre, Márton Gábor). Egész évi kenyerünket megkerestük a szünetben. Nagy táborokba mentek tanítványaink nyaranta, szinte ingyen. Mivel a telep egyetlen televíziója a mi „Munkácsink” volt, mikor beesteledett, kivittük az összenyitható tanterembe, és sokszor 70-80 néző is volt, akik a Szülői Munkaközösség határozata szerint 1-1 forintot adtak a gyerekek táboroztatásának segítésére. Ezt a pénzt a szépeplékű Rideg Jánosné kezelte. Megszerveztük az idős emberek segítését is.

Tanítványaink közül mind többen tanultak tovább gimnáziumokban, és egyetemeken is.

A felnőttek részére „Dolgozók” iskoláját működtettünk 6 éven át. A gyerekeink részére színdarabokat írtam, amit ők ünnepeken adtak elő. Összegyűjtöttem a helyi népszokásokat. Endrőd jeles embereinek életét megörökítettem: A mi prímásunk című írásomban; Élők, holtak vallomása; Az endrődi iskolák története; Iskolapad és katedra; Tempó ETK; Hajrá Gyoma; Rózsahegyi Kálmán élete; Csernus Mihály egyházi énekei és magyar nótái.

Meghajtom fejem a háború áldozatai előtt, és mint korunk hőseire emlékezem: Gyuricza Imre, Tímár Vince, Mihály István, Földvári Sándor, Hegedűs Károly, Kajla Mátyás, Óvári Tímár József, Madarász Sándor.

Köszönöm a sorsnak, kiváló szülőket ismertem meg itt. Emléküket szeretettel őrzöm.